ԹԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. Կէս տարւանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւնը ընդունւում է ամեն ժամ
Յայտարարութիւնների համար վճարւում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK“.

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 5 ՌՈՒԲ.

Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ) -20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торг. Дома Л. и Э. Метцль и К°, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая 38 Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

1913 թւի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1914 թ. լրիւ վճարած կլինեն բաժանորդավճար 10 րուբլին, ձրիաբար կը ստանան հետևեալ 2 գրքերը. 1) «Մշակ» և հայ կինը», 2) «Մշակի» քառասնամեակ»։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Ղարաքաղի Հայոց Թեմական Հոգևոր Դպրանոցի
75-ԱՄԵԱՅ
ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍԸ
կատարվելու է սոյն թւի օգոստոսի 10-ին և 11-ին։
Հոգաբարձութիւն և
Կենտրոնական Յոբելեանական Յանձնաժողով
(հ.կ.) առ. 585. 3—1

По умѣреннымъ цѣнамъ
Новѣйшихъ изящныхъ рисунковъ.
ПОЛНОМѢРНЫЕ
ОБОИ
ФАБР. СКЛАДЪ
МАНГИКІАНА
ПУШКИНСКАЯ № 7.
(հ. կ.) 357. 50—24

ՆԿԱՐԻՉ
Ա. ՖԷԹՎԱՃԵԱՆԻ
ԱՆԻԻ ԱԼԲՈՄԸ
գունատիպ
Լոյս տեսած Վիէննայի Գասֆիչէ Քունստ Ինդուստրի կայսերական ընկերութեան տպարանում։
ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է Թիֆլիսում. մեծաքանակ—Մանթաշեանցի խանութում (Մայդանի կցքի). իսկ հատով—«Բլան է Նուար» խանութում և «Գուտեմբերգ» գրավաճառանոցում։
Գինը—հատով՝ 1 ր. 20 կ., մեծաքանակ գնողներին զեղչ 20%.
(հ.կ.) առ. 423. 25—18

Լոյս տեսաւ
Վանեցի գրող ՏԻԳՐԱՆ ՉԻԹՈՒՆԻԻ
ՄԱՅՐԵՆԻ ԱՇԽԱՐՀ
Կը բովանդակէ հայ բնաշխարհի կեանքէն 15 պատկերներ՝ ինքնատիպ ոճով մը գրուած։
Գինը 50 կոպէկ (6 ղրշ.)
Դիմել բոլոր գրավաճառներին կամ ուղղակի հեղինակին (Վան)։
(հ.) առ. 537. 5—4

ԿՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ
ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բոտիչչէվսկայա 13, տելեֆոն 4—21.
Ընդունելութիւն թէ կանցի և թէ ներքին, նոյնպէս և վիրաբուժական կարիք ունեցող միայն стаціонаръ հիւանդների (բացի վարակիչ և հոգեկան հիւանդութիւններից), վայրօրը գրվելու պայմանով։
Ընդունելութիւն կանցի, ներքին և մանկական խանդուժիւն ունեցող երեխեկ հիւանդների, ամեն օր՝ ցեր. ժամը 11-ից մինչև 12-ը։
Ընդունելութիւն պրոֆ. Մ. Ս. Սուբբոտինի կողմից վիրաբուժ. կարիք ունեցող հիւանդների, վայրօրը գրվելու պայմանով, երկուշաբթի և հինգշաբթի օրերը ցեր. ժամը 1—2-ը։
Հիւանդանոցի բժիշկները
Ա. Ա. Ցարտմիեան, Ն. Ն. Վեսելովզորով, Վ. Ա. Զակրժեվսկի, Ի. Գ. Կալամկարեան, Ա. Ա. Նովիցկի, Գ. Ն. Տէր-Ներսէսեան, Ն. Զ. Ռամիկեան, Ա. Ռ. Փիշեր, Ս. Պ. Շահպարոնեանց։ Կոնսուլտանտ՝ պրոֆեսսոր Մ. Ս. Սուբբոտին։
(հ.կ.) առ. 779. 100—74

ԲԺԻՇԿ
ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՆԱԲԱԹԵԱՆ
Ընդունում է հիւանդներ կանանց և մանկաբարձութեան վերաբերեալ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, երեկ. ժամը 5—6-ը։
Հասցէն՝ Բոտիչչէվսկայա № 1.
առ. (հ.կ.) 4. 100—81

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԹԵՄ. ԱԶԳ. Հ. ԴՊՐԱՆՈՑԻ 75-ամեակին նուիրված
„ՏԱՐԱԶԻ“ յոբելեանական փառահեղ №-ը
լոյս կը տեսնի օգոստոսի 5-ին, բացառապէս դպրանոցին և յոբելեանին վերաբերեալ պատկերներով։ Վաղօրօք այս №-ի (մինչև օգոստոսի 1-ը) բաժանորդագրվողների համար գինը 1 ր.։ Այս №-ի մէջ էլ յայտարարութիւններ ընդունվում են բացառապէս ղարաբաղցի ֆիրմաներից։ Իսկ
ՂԱՐԱԲԱՂ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂՑԻՆԵՐ
ՄՆԱՅՈՒՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ
ալբոմ-ալմանախը, որ արտաքոյ, «Տարազից» անկախ, խոշոր հրատարակութիւն է, լոյս է տեսնելու յոբելեանից յետոյ։ Գինը 3 րուբլի, մէլօվի թղթի վրա 25 րուբլի։
Դիմել՝ Тифлисъ. Бюро Печати, Головинскій пр., 41.
(հ. ու.) առ. 31. 3—2

ՀԱՅ-ՔԻՒՐԴԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

II

Քիւրդերի մէջ երբէք քաղաքական շարժումը այնքան ուժեղ և երկարատև չէ եղել, որքան այժմ։

Անցեալում քիւրդերի մէջ բացառիկ անձեր և տոհմեր յղացել են իրանց մէջ և սնուցել են քաղաքական ծրագիրներ և նոյն իսկ գլուխ են անցել ներգործական ձեռնարկութիւնների, բայց լինելով եզակի և թոյլ կազմակերպված՝ հանդիպել են անաջողութիւնների հէնց առաջին քայլերում։

Այդ ձեռնարկութիւնները միևնոյն ժամանակ փոխանակ որևէ յարգանք և համակրութիւն գրաւելու տեղական ժողովուրդների կողմից՝ ընդհակառակը առաջացրել են սարսափի, արհաւիրքի և արիւնահոս աւերածութիւնների սևագոյն էջեր երկրի պատմութեան մէջ։

Դրանք եղել են վայրենի և բարբարոս շարժումներ։ Եթէ այդ շարժումների սկիզբը դնողները ունեցել են քաղաքական և ինքնավարական ձգտումներ, նրանց գործակիցները հետևել են միջնադարեան մոնղոլական շարժումների հերոսներին և դրանով թաղել են իրանց գործի բարոյական մասը, ջնջելով համակրութեան և համերաշխութեան գաղափարը տեղական ժողովուրդների մէջ։

Այժմ քիւրդերի մէջ, անշուշտ, աւելի բազմաթիւ են գիտակից և խոհուն մարդիկ։ Այժմ կան անձեր, որոնք անպայման դատապարտում են վայրենի արարքները, կողոպուտները և աւարառութիւնները։ Այժմ հանդէս են եկել գործողներ, որոնք քարոզում են համերաշխութիւն դրացի ազգերի և գլխաւորապէս հայերի հետ։

Սակայն ընդհանուր առմամբ այդ դէմքերը իրանց կուլտուրական տրամադրութիւններով դեռևս բարոյական մեծ զօրութիւն չեն ձեռք բերել քիւրդական ընդհանրութեան մէջ։ Դրանք նոր կազմակերպվող ույժեր են։ Դրանց պատգամները դեռևս կատարելապէս հասկանալի չեն քիւրդական մասսաների համար։ Եւ, որ ցաւալին է, նոյն իսկ գործողների մէջ դեռևս պարզ կերպով չէ մշակված այն ծրագիրը, որը պէտք է երկրի նոր քաղաքական դիրքը որոշի։

Ծրագրի ընդհանուր էութիւնը արտայայտված է այն ձևակերպութեան մէջ, թէ երկիրը պէտք է ունենայ լայն տեղական ինքնավարութիւն, կամ բարեկարգված վարչութիւն, առանց անջատական ձգտումների։ Իսկ թէ ինչ են այդ ինքնավարութեան բովանդակութիւնը կամ բարեկարգ վարչութեան կազմը, այդ չէ պարզաբանված։

Մենք գիտենք, որ եթէ կայ թիւրքահայկական շարժում, կան և նրա համապատասխան հայկական բարենորոգութիւնների ծրագիրներ։ Եւ գաղտնիք չեն այդ ծրագիրները։ Նրանք յայտնի են հայկական լայն խաւերին, յայտնի են եւրոպական հասարակական կարծիքին, յայտնի են և օսմանեան պետութեան. նրանք յայտնի են և մեր դրացի քիւրդ, թիւրք, ասորի և ուրիշ ազգերին։

Եւ ահա մեր հարևան քիւրդ ժողովրդի ներկայացուցիչները պէտք է մի կողմից պարզ և որոշ դնեն իրանց քաղաքական ծրագիրները, իսկ միւս կողմից, քիւրդ. մեծամասնութեան համար տարրական դարձնեն եւրոպական կուլտուրայի անհրաժեշտութիւնը և բարեկարգ կենցաղի նշանակութիւնը, զսպելով տգէտ մասսայի վայրենի բնազդները և հին ասպատակաւէր ձգտումները։

Մենք լաւ գիտենք, թէ որքան կուլտուրական և օգտակար են առանձին անհատների՝ Խէյրէդդին Բերազիի և նրա համախոհների ցանկութիւնները, բայց Եւրոպան դեռևս չէ տեսել քիւրդական մասսայի կուլտուրական շարժումներ, լուսաւոր աշխարհին յայտնի չեն քիւրդական մեծահոգութեան, քիւրդական մարդասիրութեան, քիւրդական անաչառութեան և վեհանձնութեան, քիւրդական բարենորոգիչ գործունէութեան դէպքեր։

Ուստի քիւրդական անկեղծ և խոհուն գործողների վրա ծանրանում է մեծ պարտաւորութիւն՝ ձեռք առնել բոլոր միջոցները, որպէսզի ոչ մի տեղ չը կրկնվեն անցեալ ժամանակների հրոսային արհաւիրքները, հնար եղածին չափ տրվեն ապացոյցներ, թէ քիւրդական ժողովուրդն էլ ցանկանում է խաղաղ և բարեկարգ կենցաղ։

Ա. Քալանթար

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

[illegible]

կամ աքսորից։

—

Հակառակ թիւրքական «բարենորոգութիւնների» և նորերս հրատարակված «նահանգային օրէնքի», Թիւրքահայաստանի զանազան կէտերում հայ ազգաբնակութեան կեանքը մնում է անապահովութեան մէջ։

Այսպէս՝ Բիթլիսից յուլիսի 8-ից հեռագրում են Կ. Պոլսի ազգ. պատրիարքարանին հետևեալը.

«Ծղակցի ուսուցիչ Մելքոնը սպաննեցին. մարդասպանները և աւազակները նորէն գործի սկսան»։

Նման դէպքեր շարունակում են տեղի ունենալ ոչ միայն Արևելեան Անատոլիայի հայ ազգաբնակութեան կեանքում, այլ նոյն իսկ Կ. Պոլսի քթի տակ։

Այսպէս՝ յուլիսի 9-ին Կ. Պոլսի Սամաթիա կոչված քաղաքամասում մի թիւրք առևանգել է 14 տարեկան մի հայ օրիորդի՝ Սաթենիկ Պարտիզպանեան անունով։ Այդ աղջկան տարել են ոստիկանատուն, բայց թոյլ չեն տուել, որ նա տեսակցի իր ծնողների հետ։ Առևանգողը մտադրել է Սաթենիկին իսլամացնել, հակառակ թիւրքական օրէնքների տրամադրութիւնների, որոնց հիման վրա 20 տարեկանից պակաս հասակ ունեցողներին թոյլ չի տրվում իսլամութիւն ընդունել։

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻՑ

—

Վան, 6 յուլիսի

Անշուշտ Կ. Պոլսի թերթերում կարդացիք, որ թիւրք կառավարութիւնը հրատարակեց մի նահանգային օրէնք իբրև մի մասն այն ռէֆօրմների, որոնք ներմուծվել են Անատոլիայում, որպէս մի կերպ գոհացումն ապակենտրոնացման պահանջների։ Թէև տեղական ազգաբնակութիւնները ոչ մի վստահութիւն չունէին այդ օրէնքի վրա, բայց հետաքրքրական է գիտնալ, թէ այն ինչպէս գործադրվեց գաւառներում և թէ նոյնիսկ առաջին քայլում ինչ յուսախաբութիւնների մատնվեց հայ ժողովուրդը։

Նահանգային օրէնքի համաձայն, իւրաքանչիւր վիլայէթի կենտրոնում գումարվելու է մի նահանգային ժողով՝ վիլայէթի վարչական, սնտեսական, ճանապարհների շինութեան և ուրիշ գործերի անօրէնութեան համար. այդ ժողովը ընտրվում է այն երկրորդ կարգի ընտրողներից (միւնթէխիբիսանի), որոնք անցեալ տարի ընտրվել էին օսմ. պարլամենտի անդամ ընտրելու մանդատով։ Հայ երկրորդ կարգի ընտրողները հրաժարվեցին նահանգային ժողովի անդամի ընտրութեան մասնակցելուց, որովհետև իրանք փոքրամասնութիւն էին կազմում ու յոյս չունէին, որ հայ անդամներ կարող են ընտրվել։ Հայերի բողոքը նրանով էր պատճառաբանված, որ իրանք մանդատ չունեն իրանց ընտրողներից նահանգային ժողով ընտրելու և թէ ընտրական շրջանակների անկանոն ու գիտումնաւոր բաժանման պատճառով՝ հայերը փոքրամասն են մնացել։ Հայերի հրաժարվելուց յետոյ թիւրք ընտրողները կատարեցին ընտրութիւնը և ընտրեցին 4 թիւրք անդամներ, առանց ոչ մէկ հայ անդամի ընտրութեան։ Ընտրված թիւրք անդամներն էլ անբարեյոյս անձինք են, որոնք սրանից առաջ հայերի վրա կատարված ջարդերի ղեկավարներն են եղել. նրանցից ինչ բարիք ակնկալել կարելի է. միթէ նրանք կարող են երկրի բարեկարգութեան համար մի որևէ լուրջ խորհուրդ անել։ Նոյնիսկ ներկայ ընտրութեան արդիւնքն էլ բաւական չէ՞ ապացուցանելու, որ թիւրք բարեկարգութեան վրա յոյս դնելը անմտութիւն է. երբ այս կերպ են վարվում այժմ, որ Եւրոպայում հայկական հարցը յուզվում է և տեղիք կար կարծելու, որ գոնէ այս ժամանակը կեղծաւոր փաղաքշանք ցոյց կը տրվի հայերին, էլ կարելի է երևակայել, թէ ապագայում ինչ կչիռ կարող են ունենալ բարենորոգումների լիառատ խոստումները։

Մարակ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԽԱԲՐԻԿՆԵՐ

—

Զէյթուն, 6/19 յուլիս

Ուլնիոյ կողմերը կացութիւնը օրը ըստ օրէ կը կնճռոտի։ Անցեալները Ուլնիոյ սահմանաց մէջ կը կողոպտուին կոկիսոնցի հայերուն ապրանքները. կը սպաննեն կարաւանին ընկերացող մարաշցի հայ ոստիկանը և թիւրք ջորեպաններէն մէկը։

Կառավարութիւնը կը պնդէ, որ Զէյթունի փախստականները ըրած են զայդ և թէ հայ ոստիկանի սպաննութիւնն ևս ակամայ կատարած են, զայն թիւրք կարծելով։

Ասոր վրայ կուգայ բարդուիլ նաև Ֆրնուզջակցի Թօմմաս Սարգիս անուն մէկուն ձերբակալութիւնը Զէյթունի ջերմուկին մէջ, ուր եկած էր ան քանի մը օրերէ ի վեր ընտանեօք։

Այս մարդը, կըսուի թէ, առենին խլամ աղջիկ մը յափշտակած ըլլալուն ծանր հետապնդումներու առարկայ եղած էր (հայ բանի մահմեդականացուած աղջկանց հաշիւը նայողը ով). բայց յետոյ Պոլիս երթալով պատրիարքարանին միջոցաւ ներումն ստանալով հայրենիքը դարձած էր։ Կորիճ մարդու համբաւ կը վայելէր։

Զէյթունի ջերմուկին մօտերը մարաշցի ոստիկան մը զինք ճանչնալուն՝ կը փութայ լուր տալ Զէյթուն, ու կը ձերբակալեն զինք և չարաչար ալ կը ծեծեն՝ մեռնելու աստիճան։

Ծեծելու այս խնդիրը շատ մեծ յուզում առաջ կը բերէ Զէյթունի մէջ, ըստ որում ձերբակալուած մը օրէնքին ձեռք մնալու էր, արդարութիւնը պիտի սահմանէր ամբաստանեալին վիճակը։ Տառերը, տաքգլուխ երիտասարդներէն և փախստականներէն, միաք կը յայտնեն անոր վրէժը առնել, բայց դէմը կառնուի և ձերբակալեալն ևս գաղտնի Մարաշ կը փոխադրուի։

Տարօրինակն այն է, որ այսպիսի փափուկ առեն մը Զէյթունի առաջնորդ Գարանֆիլեան վարդապետը նահանգաց ժողովին անդամակցելով, դրամ առնելու կանխահոգութեամբ (որպէս թէ առիկա ըլլար առաջնորդաց պաշտօնը), լքած իր թեմը և Հալէպ գացած-նստած է, առանց երբէք մտածելու թէ ինչեր կրնան պատահիլ և ինչ աղէտներ ծնիլ։

Իմ մասին Գարանֆիլեանի այս մեղաւոր և նշանակալից վարմունքը չէ որ զիս կը զարմացնէ—իրեն ինչ տեսակ մէկն ըլլալը և Զէյթունի թեմը կառավարելու անընդունակ գտնուիլն յաճախ գրեցինք այս էջերուն մէջ—այլ կեդրոնական և ազգ. բարձրագոյն իշխանութեանց (կաթողիկոսարանը) ատամառումը, որմէն սակայն գզջալիք շատ բան կրնայ ըլլալ վերջէն։

Եւ ինչ օգուտ վերջէն խելքը գլուխ բերելները։

Մարաշի կառավարիչը շատ դէշ տրամադրուած է զէյթունցոց հանդէպ։ Նորանոր զօրքեր կը ղրկուին և անսպառ ռազմամթերք, որոնք ափ-աշկարա կը մատնեն կառավարութեան մտադրութիւնքը, որ է քանի մը անմիտ աւազակաց խնդիրները մատի փաթթոց ընելով Ուլնիան ալ պատուհասել։

Կացութիւնը կրնայ ծանր համարուիլ։ Հոն խելքը գլուխը մարդ կը պակսի։ Անհրաժեշտ է, որ առանց ժամանակ կորսնցնելու հոն ղրկուի կարող, անձնուէր և բանիբուն առաջնորդ մը, որպէսզի խնդիրները ծայրայեղութեանց չհասած՝ կարենայ անոնց դարմանին հետամտիլ։

Բայց որո՞ւ կըսես։

Առանց առաջնորդի կը մնայ նաև Հաջըն։ Սպաննուածներուն պատճառաւ Սարաճեան վարդապետին դէմ՝ ոմանց անպատասխանատուներու կողմէն մղուած անարդար և անտրամաբան անուանարկիչ կռիւը դրդած է զինք հրաժարիլ իր պաշտօնէն, հակառակ մեծամասն ժողովրդեան փափագին։

Հոն բարեբաղդաբար նոր հայ կայմակամ մը զօրեղ նկարագրի տէր անձնաւորութիւն մը ըլլալուն՝ կրցած է զսպել կառավարական պաշտօնէայքը և լեցնել, մասամբ մը, առաջնորդին պակասը։

Մերսինի և Իսքէնդէրունի առաջ միշտ կը սպասեն գերմանական պահակ զրահաւորներ։ Ալ կը վարժուինք անոնց ներկայութեան՝ մեր ապագայ տէրերու նման։

Թօփրակ-Կալէ—Իսքէնդէրուն երկաթուղին գրեթէ վերջացած է և քիչ առենէն բանիլ պիտի սկսի, որով Գերմանիա Կիլիկիոյ ափանց վրայ երկու նաւահանգիստ պիտի ունենայ իր Բաղդադի գիծին համար և Իսքէնդէրունի կարեւոր և տիրապետող ծոցը գերմանական լիճ մը պիտի դառնայ։

Դիտող

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԿՈՆՏՐՈԼԸ

(Անգլիոյ հայկական կոմիտէին նախագահ էյնըրն Ուիլերմսի նամակը ուղղած «Times»-ի խմբագրութեան)

—

Տէր,

Վերջերս Կ. Պոլսէն ստացուած շատ կարևոր հեռագիրներ հրատարակեցիք Անատոլուի նահանգներուն մէջ գործադրուելիք բարենորոգումներու համար օսմ. կառավարութեան կողմէ ընդունուած ծրագրին մասին։ Անգլիոյ հայկական կոմիտէին կողմէ՝ ձեր ազնիւ թոյլտուութեամբ՝ կը փափագիմ մէկ քանի բացատրութիւններ տալ այս լուրերուն մասին։ Մենք անգլիացիներու փոքր խումբ մըն ենք. մեզմէ ոմանք քաջ ծանօթութիւն ունին Հայաստանի և Արևելքի վրայ. ամէնքս ալ մասնաւոր ուշադրութիւն մը կընծայենք հայկական խնդրին, և մասնաւոր առիթներ ունեցած ենք շփման մէջ

գտնուելու հայ ժողովուրդին պետերուն հետ։ Հայերը ջերմապէս կը փափագին օսմ. հպատակներ մնալ, եթէ հանդուրժելի կառավարութիւն մը միայն կարենայ տրուիլ իրենց, բայց վստահ եմ թէ չկայ հայերէն և կամ մեզմէ մէկը, որ հաւատք ընծայէ, թէ Թիւրք բարենորոգումներու ծրագիրները բան մը կարժեն, մինչև որ անոնց գործադրութիւնը կոնտրոլի մը տակ չառնեն եւրոպական տէրութիւնները։ Բարենորոգմանց բազմաթիւ ծրագիրներ եղած են։ Թիւրքիոյ այժմու օրէնքները հիանալի են, բայց կարողութիւնը և կամ կամքը կը պակսի զանոնք գործադրելու համար։

Եթէ առաջարկուած ընդհանուր քննիչները, եւրոպացի ըլլան թէ օսմանցի, պարզապէս Պոլսոյ կառավարութեան ծառաները պիտի ըլլան, այս ծրագիրներն ալ, ինչպէս իրենց նախորդները, դրական արդիւնք մը չպիտի կրնան ունենալ։ Փորձառութիւնը կը ցուցնէ, որ եթէ կուզուի իրական բարենորոգում մտցնել Թիւրքիոյ մէջ, անիկա կարելի կրնայ ըլլալ միմիայն եւրոպական կոնտրոլով։ Եթէ մեծ պետութիւնները և Թիւրքիա ընդունին ծրագիր մը, որուն համեմատ ընդհանուր քննիչները Եւրոպայի հաւանութեամբ անուանուին, անոնք իրենց հրամանին տակ ունենան զօրաւոր ոստիկան-զինուորութիւն մը, իրաւունք ունենալով մեծ տէրութիւններէն օգնութիւն խնդրելու, ոչ սովորաբար, այլ իբրև վերջին միջոց, արդարև այն ատեն քիչ մը յոյս կայ, բայց ոչ ուրիշ կերպով։ Տէրութիւնները անիկա շատ լաւ գիտեն, և բարոյական մեծ պատասխանատուութիւն կը ծանրանայ անոնց վրայ։ Աւելի քան երեսուն տարի առաջ Բեռլինի դաշնագրութեամբ Ռուսիա Հայաստանէն հանուեցաւ այն խոստումով թէ Թիւրքիա բարենորոգումներ պիտի գործադրէ, բայց ոչ մէկ բարենորոգում գործադրուեցաւ, բացի Թուղթի վրայէն։

Անոնց փոխարէն սոսկալի ջարդեր տեղի ունեցան, թէ հին րէժիմի և թէ սահմանադրական րէժիմի օրով, և մինչև հիմա ոչ կեանքի և ինչքի, և ոչ ալ կանանց պատուի ապահովութիւն կայ։ Մեծ տէրութիւնները պատեհութիւն ունին հիմա կատարելու պարտականութիւն մը, զոր իրենց վրայ դրած է իրենց արարքը, ու փրկելու Թիւրքիան այլապէս անխուսափելի կազմալուծումէ մը։ Թիւրքիա անգամ մըն ալ կառաջարկէ բարեկարգել երկիրը, և ասոր համար, ի հարկէ, դրամական օգնութեան պէտք պիտի ունենայ։ Թող դրամական օգնութեան համար բացարձակ պայման դրուի եւրոպական կոնտրոլը՝ բարենորոգումներու գործադրութեան համար։ Առանց կոնտրոլի իրական ոչ մէկ բարենորոգում կրնայ ըլլալ և ոչ մէկ ապահովութիւն կրնայ ունենալ Թիւրք կառավարութեան փոխ տրուած ոեւէ դրամ։

(«Ազատամարտ»)

ները մեծ մասամբ աննպաստ էին։ Ռումանիոյ Կարոլ Թագաւորը, որուն վրայ մեծ յոյսեր դրած էին Թիւրքերը, սուլթանին ուղղուած հեռագրով մը Միդիա-Էնոսէն անդին բանակին առաջխաղացումը դատապարտած է և օսմ. շահերու նպաստաւոր չէ համարած։

Նոյնպէս Լոնդոնէն կը հաղորդուէր, թէ դեսպանաժողովը առանց տարակարծիքութեան համաձայնած էր, որ Թիւրքիոյ դէմ միջոցներ ձեռք առնուին, սակայն դեռ չէր ճշդած, թէ ինչ միջոցներ պիտի ընտրուէին հարկադրելու համար, որ Թիւրքիա քաշուի Եւրոպայի գծած սահմանը։

Այս յուսահատեցուցիչ տեղեկութիւններուն եկան կցուիլ նաև ալ աւելի անհաճոյ տեղեկութիւններ։ Ցամաք զրոյցներ կային, թէ Ռուսիա պատերազմի պատրաստութիւններ կը տեսնէ։ Նոյնիսկ տարածայնուած էր, թէ Կովկասի սահմանագլուխէն բանակն անցած է։

Ընդհանուր կերպով վհատեցուցիչ այս տեղեկութիւններուն հետևանօք ապահովաբար այս օրուան համար ծրագրուած հսկայ միթինգը և միւս ցոյցերը յետաձգուեցան։ Օրուան յայտագրին միայն առաջին մասը, այն էր՝ մզկիթներու մէջ գոհաբանական մաղթանքներ կատարել, գործադրուեցաւ։

Այս մասին ալ այլընդայլոյ զրոյցներ կը շրջին։ Մզկիթներէն դուրս կատարուելիք ցոյցերը ջնջուած են, կըսուի, ոչ-իսլամները մասնակից չընելու և իսլամական բնոյթ տալու համար։

Կըսուի թէ երդմամբ ուխտած են համիսլամական պրօպագանդով աշխարհի բոլոր իսլամները ըմբոստացնել քրիստոնեայ պետութիւններու դէմ և այլն։

Սակայն առանք դեռ չեն սառեցուած։ Վաւերական խօսութիւնը սա է, որ միթինգները չկատարուեցան, ապահովաբար սահդուած շատ ձախող պայմաններուն բերմամբ։

Հիմա ամէն յոյս կորսուած է, քանի որ Էդիրնէէն Թիւրքիոյ ձգուելուն կողմնակից ոչ մէկ եւրոպական կառավարութիւն կայ։

Թիւրքիա տեղի պիտի տայ ուշեւ անխուսափելիօրէն՝ առանց Եւրոպային թոյլ տալու, որ այս վերջինս միջոցներ ձեռք առնէ զինքը անկէ դուրս հանելու համար։

Այս պարագային ներքին խռովութիւններէ կը վախցուի, վասնզի արդէն չափազանց սպառած է համբերութիւնը ժողովուրդին, որ չարաչար կը փորձուի, ամէն օր նոր զոհողութիւններու հարկադրուելով։

Ամսականներու տակաւսումը և անվճար մնալը կանցնի չափս անցնի։

Միւս կողմէն ժողովուրդին զգացումները կը հրահրուին, և երկու օր յետոյ այսպէս անունք խեղկատակ կերպով մը յուսախաբութեան կենթարկուին։ Ասոնք բոլորն ալ ըմբոստացուցիչ ու վայրոյթ հրաւիրող պատճառներ են, որոնք կրնան աղէտալի հետևանքներ ունենալ երկրին ներքին վարչութեան տեսակէտով։

Եթէ այս նախատեսութեամբ Թիւրքիա վարանի պարպել Էդիրնէն, այն ատեն ալ արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով սոսկալի արկածախնդրութիւն մը գործադրուած պիտի ըլլայ, ինչ որ կրնայ նոյնքան զատ հետևանքներ առաջ բերել։

Հետևաբար երկու պարագային ալ վտանգաւոր շրջանի մը մէջ է երկիրը։

Հայորդի

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ԲԵՄԻ ՎՐԱ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

23 յուլիսի

Բուխարեստ.—Ռումինական, սերբիական, յունական և չերնոգորական պատգամաւորների երեկոյեան խորհրդակցութեան ժամանակ, Մայորեսկուն հաղորդեց անգլիական և աւստրիական դեսպանների բանաւոր յայտագիրները, թէ իրանց կառավարութիւնները մտադիր են վերաքննել կոնֆերենցիայի կայացրած վճիռը Կաւալայի հարցի մասին։ Նոյնանման յայտարարութիւններ ստացուել են նաև միւս պետութիւններից։ Մայորեսկուն խորհուրդ տուեց անել բոլորը՝ ինչ որ հնարաւոր է, որպէսզի կոնֆերենցիայի վճիռը լինի վերջնական։ Պաշիչը յայտնեց, որ ի նկատի առնելով կրած կորուստները՝ Սերբիան չէ կարող հրաժարվել Բադովիչթից և Ստրումայից։ Վուկոտիչը ասաց, որ Չերնոգորիան Սերբիային օգնութիւն հասցնելուն համար պէտք է հողային կոմպենսացիա ստանայ։ Մամուլը լաւատես է կոնֆերենցիայի ելքի նկատմամբ։

Ռուսական դեսպան Շեբեկօն խորհրդակցութիւն ունեցաւ Վենիզելոսի հետ։

Տանը յայտնում է, որ խոլերային դէպքերը զօրքերի մէջ զգալի չափով պակասել են։

—

Բելգրադ.—Մինիստրներից մէկի ասելով, ստացված են հանգստացուցիչ տեղեկութիւններ Բուխարեստից, որոնք հիմք են տալիս յուսալու, որ պատերազմական գործողութիւնները չեն վերսկսվի և խաղաղութիւնը ապահովված կը լինի մի շաբաթվայ ընթացքում։ Սերբիայի հասարակական կարծիքի տրամադրութեան մէջ նկատվում է փոփոխութիւն յօգուտ Բուլղարիայի։

Պաշիչից ստացված հեռագրի առիթով մինիստրները խորհուրդ ունեցան Թագաւորի նախագահութեամբ, որտեղ, լուրերի համաձայն, քննութեան ենթարկվեց բուլղարական հակա-առաջարկը և զինադադարի ժամանակամիջոցը երկարեցնելու հարցը։

—

Լոնդոն.—Րէյտերի գործակալութիւնը տեղեկացել է, որ Բուլղարիան չի վերսկսի պատերազմական գործողութիւնները և կը կատարի դաշնակիցների գլխաւոր պահանջները։ Կ. Պոլիսը ևս պատրաստ է զիջումներ անել և չի պնդի Ադրիանուպոլիսը գրաւելու՝ հակառակ պետութիւնների կամքին։ Այդ գրաւումը աւելի շուտ մի փորձ է վերականգնելու օսմանեան զօրքի վարկը և ստանալու Եւրոպայից ֆինանսական զիջումներ։

—

Կ. Պոլիս.—Մարդատար գնացքները ամենայն օր երթևեկում են Ադրիանուպոլսի և Կըրք-Քիլիսէի միջև։

—

Կ. Պոլիս.—Բ. Դուռը տեղեկացրեց յունական կառավարութեանը, որ յունական նաւերը, ինչպէս մինչև պատերազմն էր, կարող են այցելել թիւրքական ջրերը։

—

Հռոմ.—Քաղաքական շրջաններում և մամուլի մէջ շատ ուշադրութիւն են դարձնում Լոնդոնի դեսպանախորհրդի մէջ Ալբանիայի սահմանները վերջնականապէս որոշելու հարցի վրա։ Վկայում են, որ Իտալիան չի համաձայնի այդ հարցի լուծման հետ։ Իտալիայի կողմից գրաւված կղզիների հարցը լուծելիս, իտալական դեսպանը Լոնդոնում կը պնդի, որ կղզիների հարցը վերաբերում է Իտալիային և չէ կարելի վերապահել դեսպանաժողովի լուծմանը։ Այնու ամենայնիւ յոյս կայ, որ հակասութիւնները արգելք չեն լինի աշխատանքներն աջող կերպով շարունակելուն և դեսպանաժողովը ելք կը գտնի ինչպէս այդ, այնպէս և բոլոր միւս չը լուծված հարցերից դուրս գալու։

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴԵՊՔԵՐԸ

(ԼՐԱԲԵՐԻ ՄԸ ՑՈՒՑԱՏԵՐԸ)

—o—

Ե Դ Ի Ր Ն Է

I

Կ. Պոլիս, 12 յուլիս

Արդէն հեռագրական տեղեկութիւնները և եւրոպական լրագրութիւնը ձեզի պիտի բերած ըլլան արձագանգը այն յանդուգն գործողութեան, որ ըրաւ Իթթիհատը, իր կորած վարկը վերահաստատելու դիտումով։

Օսմանեան կառավարութեան վարիչները եւրոպական մեծ պետութեանց համահաճ հաւանութեամբ որոշուած Միդիա-Էնոս սահմանագիծը բանաբարել տալէն բանակին և առաջ խաղցին մինչև Բուլգարիոյ հին սահմանագլուխը, առանց ոեւէ ընդդիմութեան հանդիպելու։

Այս կերպով Կըրք-Քիլիսէ, Էդիրնէ, Մուսթաֆա-փաշա և այլն վերստին օսմանեան տիրապետութեան ենթարկուեցան։

Եւրոպայի դէմ առնուած այս յանդուգն քայլը պարզապէս վերջին խաղ մըն էր, որ Իթթիհատը կը փորձէր, վստահ ըլլալով Եւրոպայի ներդաշնակութիւն անունով մկրտուած աններդաշնակութեան վրայ։

Հիմա, որ արդէն առնուած է յանդուգն քայլը, բոլոր Թիւրքերը մտատանջութեան մէջ են և իրարու կը հարցնեն, թէ Էդիրնէն իրենց պիտի ձգուի։ Շկոտրայի անքաջալերական օրինակը աչքի առջև ունենալով գրեթէ դողահար կը սպասեն, թէ ինչ արձագանգ պիտի գայ Եւրոպայէն։

Առաջին օրերու ուրախութիւնը, որ մայրաքաղաքին մէջ կարտայայտուէր բանակին առաջխաղացման համար, երկու-երեք օրէ ի վեր սաստիկ մտատանջութեան մը փոխուած է՝ Եւրոպայէն հասած այն լուրերուն վրայ, թէ հոն շատ գէշ մեկնուած է Թիւրքիոյ անհնազանդութիւնը։

Մասնաւորապէս սըր Էդուարդ Գրէյի և Ասկվիթի երկու յաջորդական ճառերը, որոնք կը դատապարտէին Թիւրքիոյ ընթացքը, յուսահատութիւն պատճառած են Թիւրքերուն, և ընդհանուր զայրոյթ մը կայ Անգլիոյ դէմ, որ իրենց յաջողութեան արգելք կը համարին։

Եւրոպայի հանրային կարծիքը հակակշռելու և կառավարութեան պատասխանատուութիւնը մեղմացնելու համար, Իթթիհատը ծրագրած էր Բայազիդի հրապարակին վրայ այսօր կատարել մեծ միթինգ մը, Էդիրնէի համար։ Ասով կուզէր կառավարութիւնը Եւրոպային աչքին ինքզինքն անպատասխանատու հանդիսացնել և ըսել, թէ ժողովրդային ճնշման առջև տեղի տալով գրաւած է Էդիրնէն։

Նոյնպէս անշուշտ նպատակով մը կառավարական շրջանակներէ կը տարածայնուէր, թէ զինուորական իշխանութիւնը առանց քաղաքային իշխանութեան ոեւէ կարևորութիւն տալու ինքնագլուխ անցած է Միդիա-Էնոս գիծը։ Այս զրոյցները տարածայնելով կը յուսան արդարանալ, սակայն Եւրոպայի մէջ որքան կարևորութիւն կը տրուի ասոնց, անիկա խնդրական է։

Այսօր մամուլին հաղորդուած հեռագիրները մեծ մասամբ ...

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.

23 յուլիսի

Կրօնշտադտ.—Քաղաքը պատրաստութիւններ է տեսնում ընդունելու թէ Թագաւոր Կայսրին և թէ յուլիսի 24-ին ծովապետ Մակարօվի արձանի բացման համար։

—

Պետերբուրգ.—Գլխաւոր զինուորական դատարանը անհետևանք է թողել Մոսկվայի զինուորական-շրջանային դատարանի կողմից կախաղանի միջոցով մահվան դատապարտված տաժանակիր աշխատանքների 7 աքսորվածների բողոքը։

—

Պետերբուրգ.—Ռուսաց և ֆրանսիական կառավարութիւնների միջև համաձայնութիւն կայացաւ, որի հիման վրա թղթադրամ կեղծելը, կեղծված կամ ձևափոխված տոմսերի վաճառումն ու գործածելը, նոյնպէս և այդ յանցանքներին մասնակցելը առիթ են ծառայելու փոխադարձաբար յանձնելու յանցաւորներին Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի կողմից։

—

Պարիզ.—Ընտրութիւններին ձախակողմեան հանրապետականները ստանում են 16 տեղ, արմատական-սօցիալիստները 42, հանրապետական-սօցիալիստները՝ 2 և միացեալ սօցիալիստները՝ 6 տեղ։

—

Բերլին.—Կրուպպի գործարանի կողմից զինուորական գաղտնիքներ հաղորդելու գործի առիթով, զինու. դատարանը դատապարտեց մէկին 6-ամսեայ բանտարկութեան՝ մի տարով զրկելով հասարակական պաշտօններ վարելու իրաւունքից, երկուսին 4-ամսեայ բանտարկութեան և ծառայութիւնից արձակման, մէկին 2 և կէս ամսվայ բանտարկութեան և աստիճանազրկութեան, մէկին 2 ամսվայ բանտարկութեան և արձակման, մէկին մի ամսեայ և 13-օրեայ բերդարգելման, մէկին էլ երեքշաբաթվայ կալանաւորութեան։ Դատարանը ընդունեց կաշառակերութեան և ծառայութեան վերաբերեալ հրամանների մէջ անհնազանդ լինելու փաստը ապացուցված։ Մեղադրեալները բացի պատժից պէտք է վերադարձնեն նաև իբրև կաշառք ստացած գումարները։

—

Լոնդոն.—Անյիստ վերադարձան այն ստորջրեայ մակոյկները, որոնք ռազմախաղերից յետոյ չէին երևում։

—

Միլան.—Ընդհանուր գործադուլը անցնում է խաղաղ. հաղորդակցութիւնը կայարանի հետ պահպանվում է 30 էլեքտրաքարշերով։ Կանաչեղէնի և մրգեղէնի առևտրականները քաղաքային վարչութեան հետ ունեցած տարաձայնութեան պատճառով գործադուլ արին։

—

Վաշինգտոն.—Ընդունված է Մեկսիկայի ամերիկական դեսպան Վիլսօնի հրաժարականը։

—

Շանխայ.—Չինական նաւատորմը ծնդանօթաձգութեամբ փոխանակվեց Ծուզունեան ամրութիւնների հետ։ Լուրջ վնասներ չեն պատճառված։ Ապստամբները օգնական ույժեր են ստացել։ Լուրերին նայելով փոխարքան փախել է Կանտօնից։ Քաղաքում և շրջակայքում անիշխանութիւն է։ Հօնկօնգից հնդկական զօրքերի մի քանի զօրախմբեր են ուղարկված։

—

Տօկիօ.—Եապօնական նաւատորմը մեկնեց Հարաւային Չինաստանի ջրերը։

ԼՈՒՐԵՐ ԹԱՒՐԻԶԻՑ

—

Թաւրիզ, 18 յուլիսի

◆ Եղբ. Սէյլանօվների Թաւրիզի ծխախոտի բաժանմունքում հրդեհ ծագեց, որից այրվեց պահեստի համարեա կէսը։

◆ Քաղաքումս խոլերայի նշաններ են երևացել։

◆ Վերջերս Թաւրիզում թատերասէրների մի խումբ պատրաստվում է խաղալ Շիլլերի յայտնի «Աւազակներ» ողբերգութիւնը, ղեկավարութեամբ նորերս Մոսկվայից վերադարձած Աւագ Մկրտչեանի։

Ջալալ

ԴԱՐՁԵԱԼ ԹԱՒՐԻԶԻ ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Այժմ, երբ կենտր. դպրոցը գտնվում է փակվելու վտանգի առջև, տեսնենք թէ այդ ժամանակամիջոցում ինչ տուեց նա Ատրպատականի հայութեան և որքան արժանի է միջնակարգ դպրոց անունը կրելու։

Մի կողմ թողնելով դպրոցի բացման առաջին տարին, մենք մի փոքրիկ ակնարկ ձգենք յետագայ երեք տարիների վրա, երբ դպրոցը որոշ չափով կանօնաւորված անցաւ նոր ուսուցչական խմբի ձեռքը՝ պ. Ցօլեան Դաւթեանի տեսչութեամբ։ Դժբաղդաբար հետաքրքրութիւնը մեծ է լինում, երբ կենտրօնական դպրոցի նման երիտասարդ հիմնարկութեան ուժեղ զարգացումը ու առաջադիմութիւնը տեսնելու փոխարէն հետզհետէ անկումն ենք տեսնում։ Ըստ կանօնադրութեան՝ նա պէտք է առաջնորդվէր Ներսիսեան դպրոցի ծրագրով, և նման մի ծրագիր մշակված է։ Սակայն բաւական չէ ծրագիրը մշակել և պահարանում հանգիստ պառկեցնել. այլ նա պէտք է ձեռնհաս դասատուների միջոցով գործադրութեան մէջ մտնէր. և եթէ այդպէս չի եղել, դրա ամբողջ պատասխանատուութիւնը ընկնում է հոգաբարձութեան վրա։ Հրաւիրված ուսուցչական խմբերը եղել են թոյլ և ոչ միջնակարգ դպրոցի արժանի դասատուներ (անշուշտ բացառութիւններ կան)։ Բաւական է ծանօթանալ ուսուցչական խմբերի հետ, համոզվելու համար թէ այդպիսի դասատուներով կենտրօնական դպրոցը որքան կարող էր օգտակար լինել։

Պր. Ցօլեան Դաւթեանը իր անփառունակ գործունէութեամբ և թոյլ ուսուցչական կազմով միանգամայն լճացրեց և կանգնեցրեց այդ նորածիլ հիմնարկութեան կեանքը և պատուար կանգնեց նրա առաջադիմութեան ու զարգացման. ուրիշ կերպ էլ լինել չէր կարող. մի մարդ, որ չունի միջնակարգ դպրոցի տեսչութեան պաշտօնը վարելու համար պահանջված ոչ կրթութիւնը և ոչ էլ մանկավարժական տարրական ծանօթութիւնները, այլ հետևանքի յանգել չէր կարող։ Եւ ցաւալին այն է, որ այդպիսի անհատները այդքան չնչին պաշարով, առանց խղճահարվելու անգամ յանձն են առնում նման պատասխանատու մի պաշտօն։ Եւ այդ մանկավարժութիւնից անտեղեակ անձնաւորութիւնն էր, որ պէտք է տնօրինէր դպրոցի կրթական գործին։ Դասատուն, որ չը գիտէ մանկավարժական այն տարրական պահանջը, որ դասի ժամանակ պէտք է աշակերտի տրամադրութիւնը բարձր պահել, այլ ոչ թէ նախ քան դասի անցնելը 10—15 րոպէ տևող հայհոյանքներով ու կոպիտ արտայայտութիւններով սանի տրամադրութիւնը միանգամայն փչացնել (վերջինս մեր տեսչի ամենասիրելի զբաղմունքն է), ոչ միայն միջնակարգ, այլ նոյնիսկ տարրական դպրոցի շեմքը ոտք կոխելու իրաւունք չը պիտի ունենայ։

Սա դեռ ևս արտաքին կողմն է. իսկ թէ ի՛նչպէս է նա պարապում, դրա մասին բարւոք ենք համարում լռել... Միայն այսքանը կասենք, որ աշակերտութեան 99°/₀-ը միանգամայն զզվել ու յոգնել է նրա հնացած և անպէտք մեթօդից (եթէ միայն կարելի է մեթօդ համարել) և անտանելի բնաւորութիւնից։ Եւ բնական է, որ մի ուսուցիչ (ներկայ դէպքում տեսուչ), եթէ 45 րոպէ տևողութեամբ դասի մի մասը նախատինքներով անց կացնելու լինի, չէ կարող առաջ տանել ծրագիրը, և 6-րդ դասարան աւարտող աշակերտը անգլիական յեղափոխութիւնից տեղեկութիւն չունի, չը նայած որ պարոն տեսուչը բաց է թողել ամբողջ միջին դարը և ազգերի կուլտուրական ու մըտաւոր կեանքը, «որ աշակերտները իրանք մշակեն»։

Լաւ է ասած, որ «նման զնմանն սիրէ»։ Այդպիսի տեսուչը իր նման էլ ուսուցիչներ պիտի հրաւիրէր։ Դպրոցում առաջին տարվանից պաշտօնավարող երկու հմուտ մանկավարժներից մէկին՝ Հայկ Ցովակիմեանի նման բարեխիղճ ու ազնիւ մի մանկավարժի, ինչ-ինչ միտումներից դրդված, հոգաբարձութեան հետ ձեռք ձեռքի տուած հեռացրեց պաշտօնից՝ փոխարինելով մի կրթված, բայց ողորմելի ուսուցչով, իսկ ինքնակամ հրաժարված մաթեմատիկայի ուսուցչին՝ մի անփորձ և այն էլ ինչ խայտառակ անցեալով յայտնի երիտասարդով։ Դպրոցում միակ մխիթարական բանը Կարապետ Պիօնեանի նման հմուտ մանկավարժի ներկայութիւնն է, որը այդ ընդհանուր ամայութեան մէկ միակ կրթված և իր գործին նուիրված գաղափարական անհատն է եղել։ Սակայն ի՛նչ կարող է անել մէկը, որքան էլ որ նա գերազանց ույժերի տէր լինի։

Եւ ահա ուսուցչական այս թոյլ խմբերն են, որ թեմական կենտրօնական դպրոցը հասցրել են ներկայ անմխիթար վիճակին։

Այժմ, երբ հասել է ուսուցչական խումբ հրաւիրելու ժամանակը, թող հոգաբարձութիւնը սթափվելով իր նախկին սխալ քայլից՝ հրաւիրէ ուժեղ ուսուցչական կազմ, զարգացած ու հմուտ ղեկավարով։ Նախկին ուսուցչական կազմը ցանկալի կը լինէր միանգամայն հրաժարեցված տեսնել դպրոցից, բացառութեամբ Կարապետ Պիօնեանի, որը մեր՝ թէ հասարակութեան և թէ կրթական գործին տեղեակ անձերի կարծիքով՝ կենտրօնական դպրոցի համար աւելի արժանաւոր տեսուչ կարող է լինել։

Բանուոր

Թ ա ւ ր ի զ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏ

I

Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութիւնը կայացրեց մի արտակարգ նիստ յուլիսի 23-ին։

Ամառային տօթ եղանակին նիստ կայացնելու շարժառիթը մի կարևոր խնդիր էր, որ հերթական կարևոր բնաւորութիւն էր կրում։

Դա Ժամհարեան գիւղատնտեսական դպրոցի համար հոգաբարձուներ ընտրելու խնդիրն էր։

Ընկերութեան ղեկավարները շտապել էին նիստ հրաւիրել, որպէսզի օր առաջ փութացվի գիւղատնտեսական կրթարանի բացումը։

Նիստը կայացաւ Ընկերութեան բնակարանում Ներսիսեան դպրոցի հին շէնութեան դահլիճում։

Նախագահ Ա. Քալանթար զեկուցեց, որ ինքը ստացել է Ժամհարեան եղբայրներից մի գրութիւն, որով նրանք յայտնում են Երկրագործութեան Դեպարտամենտի պատասխանը դպրոցի հիմնադրութեան մասին։ Դեպարտամենտը, հաւանութիւն տալով կանօնադրութեան, առաջարկում է արագացնել դպրոցի հոգաբարձութեան կազմութիւնը, որից յետոյ տեղի կունենայ և դպրոցի կանօնադրութեան պաշտօնական հաստատութիւնը։ Ժամհարեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը կազմված է 5 հոգուց, որոնցից մէկն է Ժամհարեանների ներկայացուցիչը, երկրորդը Գանձակի հայ ծխական համայնքի ընտրեալը և միւս երեքը Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտ. և Տնայն. Ընկերութեան ներկայացուցիչները։ Գանձակը արդէն ընտրել է ագրօնօմ Ստ. Կամսարականին, Գիւղատնտեսական Ընկերութիւնն էլ պէտք է ընտրի իր լիազօրներին։

Մաքերի փոխանակութիւնից յետոյ, որին մասնակցեցին պ. պ. Փիրալեան, Մէլիք-Բախտամեան, Աթանասեան, Եզեկեան, Աբէլեան և ուրիշներ, ընդհանուր ժողովը պարզեց դպրոցի վերաբերեալ գլխաւոր խնդիրները և միաձայն որոշեց ընտրել իբրև լիազօրներ այն երեք անձերին, որոնք մինչև այժմ էլ գործել են Ժամհարեան դպրոցի կանօնադրութեան մշակման գործում և ծանօթ են դպրոցին վերաբերեալ բոլոր հանգամանքներին, այն է՝ պ. պ. Ալ.

Քալանթարին, Ց. Փիրալեանին և Ա. Աթանասեանին։

Ընկերութեան ժողովը միևնոյն ժամանակ յայտնեց իր ուրախութիւնը, որ մօտենում է Ժամհարեան դպրոցի կանոնադրութեան վերջնական հաստատութեան օրը և սկսվում են թէ կազմակերպչական գործունէութիւն և թէ շինութիւնների կառուցման գործողութիւններ։

Ընդհանուր ժողովը յոյսեր յայտնեց, որ Ժամհարեան դպրոցին կաջողվի զարկ տալ գիւղատնտեսական կրթութեան տարածմանը մեր երկրում, և որոշեց ուղարկել Ժամհարեան եղբայրներին մի հեռագիր հետևեալ բովանդակութեամբ.

«Մօսկվա, Եղբարք Ժամհարեաններին.

«Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտեսական և Տընայնագործական Ընկերութեան ընդհանուր ժողովը իր վարչութեան հետ միասին, ընտրելով Ժամհարեան գիւղատնտեսական դըպրոցի առաջին հոգաբարձական կազմի համար Քալանթարին, Փիրալեանին և Աթանասեանին, ողջունում է ձեզ և շնորհաւորում է կազմակերպչական գործի սկզբնաւորութիւնը. նա ջերմ հաւատում է, որ ձեր անկեղծ համակրութեամբ և հոգաբարձութեան եռանդուն ոյժերով կաջողվի գիւղատնտեսական կրթութեան թանգագին գործը իրականացնել ձեր առատ նուիրաբերութեամբ հիմնարկվող գիւղատնտեսական գիտութեան տաճարի միջոցով մեր երկրում»։

Ընդհանուր ժողովը որոշեց մի քանի օրից յետոյ ուղարկել Ժամհարեան եղբայրներին նիստի արձանագրութիւնը թէ հայերէն և թէ ռուսերէն լեզուներով։

Նոյն նիստում Ա. Քալանթար զեկուցում արեց Գիւղատնտեսական Ընկերութեան ներկայ ամառային ամիսներում ունեցած գործունէութեան մասին։ Այդ զեկուցման մի քանի կէտերը կը ներկայացնենք հետևեալ համարում։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Առատ բերք

Գորիս, 20 յուլիսի

Մեր գաւառը 15 տարուց աւել կը լինի, որ այսպիսի առատ բերք չի տեսել թէ հացահատիկների և թէ խաղողի ու ուրիշ պըտուղների։ Խոտը և գարին արդէն հնձել են, իսկ ցորենի հունձի ամենաեռուն ժամանակն է։ Ցորենի բերքը այնքան մեծ է, որ գիւղացիները իրանց սեփական ոյժերով չեն կարողանում յաղթել, ուստի ստիպվեցին Ծալկայից և ուրիշ տեղերից, որտեղ հունձը ուշ է լինում, հարիւրներով հնձողներ բերել, վճարելով օրական 1 ռ.։ Գիւղացիների ուրախութեանը չափ ու սահման չը կայ։ Գիշեր-ցերեկ ամբողջ ընտանիքով մրջիւնի պէս աշխատում են դաշտում։

Ցանուխն քաղած խոտերը մնացել են դաշտերում, գարին՝ նոյնպէս. ժամանակ չունեն որ հաւաքեն և բերեն տեղաւորեն և, ինչպէս երևում է, շատ դժուարութեամբ պիտի կարողանան իր ժամանակին կալերը ծեծել և տեղաւորել առատութեան պատճառով։ Խոտի և գարմանի առատութեան պատճառով Բաթումից և ուրիշ տեղերից վաճառականները պրէսներ բերին և սարքեցին խոտ և գարման կապելու և ուրիշ երկիրներ ուղարկելու համար։

Թէև մի քանի գիւղերում կարկուտը խփեց խաղողի այգիներին և բաւական վնասեց, բայց և այնպէս այս տարվայ բերքը անցեալ տարիներից տասն անգամ աւել կը լինի, և հէնց այս պատճառով էլ այս րօպէիս ամենալաւ գինին այստեղ ծախում են թունգին 80 կ.։ Նոյնպէս առատ են և միւս պտուղները։ Եգիպտացորենի մասին դեռևս ոչինչ չէ կարելի ասել, որովհետև կարող է զանազան պատահարներից վնասվել, իսկ եթէ ոչ՝ նա էլ առայժմ լաւ բերք է խոստանում։ Ցոյս կայ, որ մեր գիւղացիները այս տարի ազատվեն վաշխառուների ճանկերից և ահագին տոկոսների տակ երկու-տակ եղած մէջքները դրատեն։ Բերքի առատութիւնը արդէն իր նշանները ցոյց է տալիս։ Գիւղացիները նոր բերքով ապահովված լինելով անցեալ տարվանից մնացած գարմանն և խոտը բերում են Գորի և ծախում են գարմանի սայլը 70—80 կոպէկով, իսկ խոտինը 1 ռ. 20 կ., երբ այդ միևնոյն գարմանը ձմեռս ծախում էին 2 ռ. 50 կ., իսկ խոտը 4 ռուբլով։

Տաւարի և ոչխարհի հիւանդութիւն չը կայ, տնային թռչունների՝ նոյնպէս։

Մ. Մարութեան

Գր.-ընթերցարանի բացումը Արդահանում

Արդահան, 16 յուլիսի

Ամսիս 14-ին հանդիսաւոր կերպով տեղի ունեցաւ Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղիս ճիւղի գր.-ընթերցարանի բացումը։

Նախօրօք հրաւիրված էին տեղիս հիմնարկութեանց ներկայացուցիչները։

Նախ կատարվեց կայսերական և ապա հայրապետական մաղթանք, որից յետոյ տեղիս ծխատէր Իգնատիոս ք. Տ.-Մովսիսեանը ճիւղի կողմից մի քանի խօսքով շնորհաւորեց գր.-ընթերցարանի բացումը, հրաւէր կարդաց ինտելիգենտ ոյժերին հաւաքվել գրադարանի շուրջը, սկսված գեղեցիկ գործը առաջ տանելու։ Ապա առաջ եկաւ ճիւղիս հիմնադիր Տ. Տ.-Միքայէլեանը և գրաւոր կերպով յայտնելով իր գոհունակութիւնը ընթերցարանի բացման առիթով՝ նուիրաբերեց 100 ռուբլանոց 4%-բեր մի րենտա։

Նորաբաց գր.-ընթերցարանի վարչութիւնը հաւաքում է նուէրներ գրքերով և փողով։ Անդամագրված են մօտաւորապէս 90 հոգի։ Ստացվում է առ այժմս 12 թերթ։ Նուիրաբերված է մինչև 800 կտոր գիրք, որի մէջ մտնում է Վարդապետեանի նուիրած 400 կտորը։

Գր.-ընթերցարանի վարչութեան անդամներն են Հ. Մինասեան, Օք. Ստանիսլաւեան, Ս. Համալբաշեան, Տ. Պալասանեան և Իգ. ք. Տէր-Մովսիսեան։

Հրածին

Երէցփոխական գործունէութիւն

Ցարսկիէ-Կոլոդցի, 17 յուլիսի

Նոր երէցփոխ Ն. Խաչումեանը գովելի եռանդով գործում է։ Վեց ամսում նա մոմավաճառութիւնից ստացած գումարը ցոյց է տալիս մօտ 300 ռ., մինչդեռ նախկին տարիները տարեկան ծախվել է 70—120 ռ.։ Երէցփոխը վերանորոգում է եկեղեցին և դպրոցը, ծախսելով մօտ 200 ռուբլի։

N. N.

Կեանքը Կարսում

Կարս, 17 յուլիսի

Պրօժեկտօրները հեռահեռէ շատանում են աւելի շքեղ կազմակերպութեամբ։ Ցիրկը, անճոռնի կոնցերտները, անտեղի և անհամ ներկայացումները առատօրէն հնձում են ժողովրդի գրպանները։ Ուտել խմելու խորհրդաւոր բուլվարները՝ ջահէլների այդ միակ ժամանակ անցկացնելու տեղերը բաւական կենդանութիւն են ցոյց տալիս։

Խանութները ճաշից յետոյ ժամը 7-ին կառավարութեան կարգադրութեամբ փակում են, առաւօտը ժամը 7-ին բանում։ Ուրախ են գործակատարները և առհասարակ «խազէին» ունեցող աշկերտները։ Անբաւական են միայն խազէինները։ Գործակատարներն էլ մի օր կը բողոքեն այս կարգադրութեան դէմ այն ժամանակ, երբ բարով իրանք էլ խազէին կը դառնան։

Սարիբէկ Տէր-Մելքիսեդեկեան

Ուրախալի երևոյթ

Խանքենդ, 19 յուլիսի

Կօօպերատիվ ընկերութեան կարիքը աւելի քան զգալի լինելով Խանքենդում, ժողովրդի մէջ միտք է յղացել կօօպերատիվ հիմունքների վրա իր մէջ մսի սպառողական խանութ բանալ, և այդ առիթով համայնական ժողով գումարելով մտքերի փոխանակութիւն է տեղի ունեցել այդ խնդրի շուրջը։

Ժողովը եկել է այն եզրակացութեան, որ համախոսական վճռով բոլորը պարտաւորվեն բաժնեգրվել և այդպիսով ամբողջ ոյժով գործի ձեռնարկվի։

Գեղեցիկ միտք և համակրելի որոշում է։ Ցանկալի է այս գործում տեսնել կամքի անսպառ ոյժ և, որ գլխաւորն է, գործելու միահամուռ ջանք և եռանդ։

Ա. Ասլանեան

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 75-ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Տօնակատարութեան կարգը

Ա.

Շաբաթ (3 օգոստ.).—Կենտրոնական Յոբելեանական Յանձնաժողովի, մասնաժողովների, քաղաքիս հասարակութեան և հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչների ուղևորութիւնը Գանձասարի վանքը։

Կիրակի (4 օգոստ.).—1) Հանդիսաւոր պատարագ և հոգեհանգիստ դպրոցի հիմնադիր Բաղդասար միտրոպոլիտի շիրիմի վրա։ 2) Կենտրոնական Յոբելեանական Յանձնաժողովի կողմից դրվում է պսակ։

Բ.

Զորեքշ., հինգշ., ուրբաթ (7, 8, 9 օգոստ.).—Գրական-երաժշտական ցերեկոյթներ, երեկոյթներ, դասախօսութիւններ, ներկայացումներ, բարբառների երեկոյթ և այլն։

Գ.

Շաբաթ (10 օգոստ.).—1) Հանդիսաւոր պատարագ Ագուլեաց մայր եկեղեցում։ 2) Հոգեհանգիստ*) նախկին բարերարների, հոգաբարձուների, տեսուչների, ուսուցիչների և սաների յիշատակին, որից յետոյ եկեղեցական հանդէսը ուղևորվում է հին հանգստարանը, ուր հոգեհանգիստ է կատարվում Բաղդասար միտրոպոլիտի հօր՝ նահատակ Դանիէլ-բէկ Հասան-Ջալալեանի գերեզմանի վրա։ 3) Այստեղից եկեղեցական հանդէսը թափօրով գնում է Բաղդասար միտրոպոլիտի բնակարանը (թեմական դպրոցի հին շէնքը), ուր պատգամաւորների, հասարակութեան, ուսուցչութեան և աշակերտութեան ներկայութեամբ կատարվում է հոգեհանգիստ արհիի յիշատակին։ 4) Պատշաճ բանախօսութիւն։ 5) Երեկոյեան թեմական դպրանոցի դահլիճում կրօնական համերգ—խմբական և սօլօ երգերով՝ հայկական և ընդհանուր։

Դ.

Կիրակի (11 օգոստ.).—I բաժին. 1) Հանդիսաւոր պատարագ Ղազանչեցոց ս. Ամենափրկիչ եկեղեցում։ 2) Պատարագից յետոյ կայսերական և հայրապետական գոհացողական մաղթանք։ 3) Հանդիսաւոր երթ թափօրով յոբելեանական հանդէսի նշանակված տեղը։ 4) Հանդէսը բացվում է աղօթքով և «Էջ Միածինն ի Հօրէ» շարականով։ 5) Վեհափառ Հայրապետի սրբատառ կոնդակի ընթերցումը։ 6) Երգեցիկ խումբը և նուագախումբն երգում և նուագում են պատշաճ փառաբանական օրհներգը։ 7) Երախտագիտական խօսք՝ ուղղված Օգոստափառ Կայսեր, Կայսերական Տան, Վեհափառ Հայրապետին և Կովկասի Փոխարքային։ 8) Նուագախումբը նուագում է «Боже Царя» օրհներգը։ 9) Խումբը երգում է «Տէր կեցո» ազգային օրհներգը։ 10) Ընթերցումն դըպրանոցի տնտեսական մասի համառօտ տեղեկագրի։ 11) Խմբական երգ։ 12) Ընթերցումն դպրանոցի ուսումն. մասի համառօտ տեղեկագրի։ 13) Խմբական երգ։ 14) Բանախօսութիւն։ 15) Խմբական երգ։ 16) Ոտանաւոր։ II բաժին. 1) Պատգամաւորների, ներկայացուցիչների շնորհաւորական խօսք։ 2) Ընթերցումն հեռագիրների, ուղերձների և այլն։ 3) Շնորհակալական խօսք՝ ուղղված հանդէսը պատւողներին Յոբելեանական Կենտրոնական Յանձնաժողովի կողմից։ 4) Փակումն հանդէսի՝ պատշաճ փառաբանական օրհներգով։ III բաժին. Պաշտօնական ճաշ։ IV բաժին. Երեկոյեան ժողովրդական համերգ՝ հայ ժողովրդական երգերով. աշուղական նուագածութիւն։ Ղարաբաղի բարբառով վօդվիլ։ Ժողովրդական պարեր և այլն։

Ե.

Երկուշաբթի (12 օգոստ.).—Աշակերտական թափօր տեղական բոլոր ուսումնարաններից՝ երգերով և նուագախմբերով։ Բանախօսութիւն հանդէսի նշանակութեան մասին։ Ոտանաւորներ՝ հայերէն, ռուսերէն և թուրքերէն լեզուներով։ Նուագածութիւններ։

Հոգաբարձութիւն Ղարաբաղի հայոց Թեմ. Հոգ. Դպրանոցի և Յոբել. Կենտր. Յանձնաժողով։

*) Շաբաթ և կիրակի պատարագներին և հոգեհանգիստներին կերգէ քառաձայն խումբ։

ՆԱՒԹԱՅԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

Գործադուլներ

Բալախանի, 19 յուլիսի

Ահա երրորդ օրն է, որ «Կասպեան-Սևծովեան ընկ.» (Ռօտշիլդ) բոլոր նաւթահանքերում գործադուլ է յայտարարված։

Բանւորները, որոնց թիւը հազարների է հասնում, լուռ ու մունջ կանգնած են առանց աշխատանքի, չեն խանգարում ոչ կառավարիչներին և ոչ էլ ֆիրմայի ներկայացուցիչներին։

Թէ որքան կը շարունակվի զուտ տնտեսական գործադուլը, այդ առայժմ անյայտ է, սակայն ուշագրաւն այն է, որ ոչ նաւթահանքերի տիրոջ և ոչ բանւորների կողմից ոչ մի բանակցութիւն տեղի չէ ունենում։

Ռօտշիլդի նաւթահանքերի բանւորների օրինակին հետևեց «Կովկասեան ընկ.» նաւթահանքերի բանւորութիւնը։

Թէև «Կովկասեան ընկ.» նաւթահանքերի բանւորութիւնը—թւով 300 հոգի—իր մի շարք պահանջները ամսիս 10-ից էր ներկայացրել, բայց դեռ գործադուլ չէր դիմել, սպասում էր պահանջների պատասխանին։

«Կովկասեան ընկ.» բանւոր-արհեստաւորների պահանջներն են. ա) 20% նպաղնոյ, բ) ռոճիկների աւելացում հետևեալ կերպով—1 ռուբլուց պակաս օրավարձ ըստացողներին աւելացնել 30 կ., 1 ռուբլուց աւել ստացողներին՝ 20 կ., իսկ 2 ռ. ստացողներին՝ 10 կ., գ) հանրակառք (դիլիժանս) հիւանդների համար, դ) իւրաքանչիւր ամիս 4 օր ազատ (խօսքները երևի կիրակի օրերի մասին է), ե) սենեակ կամ սենեակի վարձ չը ստացողներին վճարել կամ սենեակի վարձ կամ թէ սենեակ և զ) 8-ժամեայ աշխատանք։

Ահա այդ վեց կէտերից բաղկացած պահանջները ներկայացնելով ամսիս 10-ին, նաւթահանքերի լիազօրներին 5 օր ժամանակամիջոց էին տուել պատասխանելու իրանց։

Լիազօրները իրանց պատասխանի մէջ յայտնել էին, որ պահանջներից մի քանիսը կարելի է ընդունել, հաշտվել, իսկ ամիսը 4 օր ազատ և 8-ժամեայ աշխատանք՝ միանգամայն մերժեցին։ Մերժումից յետոյ, երէկ, ճաշի ժամին, երբ բանւորները պիտի փոխէին հերթերը, յայտարարեցին գործադուլ՝ դադարեցնելով աշխատանքը։

Մենք 5—6 տարի շարունակ «Մշակի» մէջ պնդել ենք, որ նաւթահանքերի գործադուլների շարժառիթը լինում է—եթէ ոչ բոլորը, գոնէ անհամեմատ մեծամասնութիւնը—«Նագրադ» կոչված փէշքէշի պատճառով։

Ես հաւատացած եմ, որ «Կովկասեան ընկ.» նաւթահանքի բանւորները 6 կէտերից ներկայացրած պահանջներից 4-ի անունը, գուցէ և 5 կէտերի անունը, չէին տայ, եթէ հանքի լիազօրները անցած 6 ամսվայ սովորական, հէնց իրանց սովորեցրած նագրադը ամսիս 1-ից սկսէին տալ, և դրանով ամեն խնդիր կը փակվէր։ Սակայն նրանք իրանց սովորեցրած, իրանց փչած նագրադից յետ կանգնելով՝ բանւորների գլխում մացնում են 8-ժամեայ աշխատանք, մի պահանջ, որ ֆրանսիական, գերմանական կուլտուրապէս զարգացած բանւորութեանը մինչև այսօր չէ աջողվել ձեռք բերել։

Եւ եթէ անցեալ ու ներկայ գործադուլների ժամանակագրական ցուցակը կազմելու լինենք, կը տեսնենք, որ թէ պահանջները և թէ գործադուլները տեղի են ունենում յուլիս և յունվար կամ փետրվար ամիսներին։ Ինչու, որովհետև իւրաքանչիւր 6 ամսից 6 ամիս նագրադնօյի ժամանակն է լինում, բանւորները աչքները չորս արած սպասում են 6 ամիս լրանալուն, որպէսզի մի կլոր գումար ստանան, իրանց կարիքները լրացնեն, կամ ճանապարհի ծախս անելով հեռանան իրանց հայրենիքը։

Մի քանի օր առաջ քիչ էր մնում Մանթաշեանի բոլոր նաւթահանքերում գործերը կանգնէին, որովհետև այդտեղի բանւորները շարունակ ստացել են 30, 25 և 20% նագրադ, իսկ վերջին վեց ամիսը փորձեր եղան ոչինչ չը վճարելու. սակայն տեսնելով բանւորների տրամադրութիւնը, ինչպէս կասեն, զոռով, գիւջով, սպառնալիքով 11% բանւորները ստացան, իսկ 15% գրասենեկային ծառայողները։

Նամակս դեռ չը վերջացրած, հէնց այս րօպէիս, որ գիշերվայ ժամը 10-ն է, հեռախօսով յայտնեցին, որ Բեկենդօրֆի և «Մօսկօվսկի ընկ.» նաւթահանքերի բանւորութիւնը հեռախօսային բանակցութիւնների մէջ են մի շարք պահանջներ ներկայացնելու։

Առ այժմ չը գիտենք ինչ պահանջներ պիտի լինեն, սակայն պարզ է, որ ծաղիկը նագրադն է լինելու։

Ըստ երևոյթին ընոյթը վարակիչ է, խընդիրը լուրջ. եթէ Ռօտշիլդը այսօր երեք օր է, իսկ «Կովկաս. ընկ.» երկրորդ օրը՝ լռում են, բանւորների հետ հանքատէրերը ևս տուժում են, վաղը կամ միւս օրը երկու կողմերից մէկի մէջ պայթում է առաջանալու կամ բանւորի քայքայված տնտեսական դրութիւնն է ստիպելու, ինչպէս կասեն, վարդապետի խաչից դուրս գալ, կամ հանքատիրոջ հանքերը փչանալու պատճառով առաջարկելու են չաշխատողներին հաշիւները ստանալ։ Երկու կողմերն էլ հեշտութեամբ չեն բաժանվելու իրարից։

Բայց որպէսզի կրկնութիւններ չը լինեն, մեր համեստ կարծիքով, ցանկալի է, որ նագրադի խնդիրը օր առաջ հրապարակից վերցվէր, ինչպէս չէ եղել սրանից տասը տարի առաջ, այլ դրա փոխարէն միւս պահանջներից հնարաւորին բաւականութիւն տային։

Օրինակ՝ հիւանդ բանւորին դիլիժանս. այդ այնպիսի մի պահանջ է, որ խիղճը կենդանի ոչ մի մարդ մերժել չէ կարող։ Բանւորի ոտը կոտրված է, կամ կողքը ջարդված, նաւթահանքը 2—3 կամ չորս վերստաչափ հեռու է հիւանդանոցից. արդ, նա ինչպէս գնայ հիւանդանոց, ժամերով սպասի, վէրքը կապել տայ, դեղ ստանայ և մի քանի վերստ ճանապարհ անցնի։ Ես կարծում եմ, որ թէ հանքատէրը, թէ բանւորի տէրը, եթէ ճանապարհին այդպիսի մի հիւանդ մարդ տեսնի, 15 կ. իր գրպանից կը վճարի դիլիժանսի փողը։ Նոյնպէս և այդպիսի մի շարք յարմարութիւններ, որոնք թէ բանւորութիւնը կը հանգստացնեն և թէ արդիւնաբերութիւնը առաջ կը մղեն։

Ս. Գարագաշ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ

II

Այս ամառ մեզանում չը տեսնված շոգեր են լինում։ Երաշտը որոշ վնաս է պատճառել մի քանի գիւղական վարուցանքներին։ Լաւ են Խնձորեսկ, Կոռնձոր, Տեղ, Քարաշէն և Խնածախ գիւղերի բերքերը, մանաւանդ ցորենն ու գարին։

Թութը չը նայելով առատ է, բայց սպասված օգուտ չէ տալիս։ Խաղողի բերքը նոյնպէս լաւ է, եթէ տօթը չը վնասէ։

Գորիսում կեանքը անշարժ է. 20-ի չափ մեր համալսարանական ուսանողները կարծէք թէ գոյութիւն չունեն. ոչ մի համախմբում, ոչ մի դասախօսութիւն, ոչ մի ներկայացում գոյութիւն չունի։

Գորիս ժամանող նորեկների ուշադրութիւնը միմիայն Տաթևի վանքն է գրաւում։ Մի շարք անցորդներ և եկւորներ այցելեցին վերջերս Սիւնիքի հռչակաւոր Տաթևը և տեղի ունեցող նորոգութեան ու փոխանորդի սիրալիր ընդունելութեան ականատես լինելով հեռացան միանգամայն գոհ սրտով։

Վանական՝ առ այժմ 5 գիւղերի հողերի հետ գնման աշխատանքները սկսված են. Երկրաչափը ժամանել և սկսել է կալուածների չափելը։

Գիւղական հոգաբարձական մարմինները սկսել են ուսուցչական խմբեր հրաւիրել։ Գորիս քաղաքի ծխ. դպրոցի կազմը մօտ օրերս պատրաստ կը լինի. հին ուսուցչական կազմից մնում է միմիայն ուսուցչուհին։

Տարափոխիկ հիւանդութիւններից այս ամառ ազատ է մեր գաւառը։

Ս—եան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Թիֆլիս է եկել մասնագէտ Բելգօվսկիյ կատարելու մեր երկրում մի քանի ուսումնասիրութիւններ կենդանաբանութիւնից։ Նրա հետաքրքրութեան մերձաւոր առարկան է մեր երկրի ոչխարապահութիւնը։ Նա կը գործի մեր երկրում Ա. Քալանթարի հետ միասին մի ուսումնասիրական արշաւանքի մէջ։

◆ Կովկասեան Ֆրէբէլեան Ընկերութիւնը մտադիր է առաջիկայ հոկտեմբերի 1-ից Թիֆլիսում բաց անել Ֆրէբէլեան դասընթացքներ մանկական պարտէզների ղեկավարներ պատրաստելու համար։ Դասընթացքները կը լինեն երկամեայ։ Ընդունելութեան խնդիրները ուղղվում են իշխանուհի Ս. Վ. Արղութեան-Երկայնաբազուկին (Михайловскій просп. соб. домъ)։ Խընդիրքին պէտք է կցել միջնակարգ դպրոցի աւարտման վկայական, բարեյուսութեան վկայական և կիսամեայ ուսումնավարձը՝ 50 ռուբլի։

◆ Յուլիսի 26-ին Թիֆլիսից մի յատուկ մասնախումբ աւագ մասնագէտներ Տարասէնօվի և Մեդվեդևի ղեկավարութեամբ ուղևորվում է Երևանեան նահանգը՝ բամբակի փորձադաշտի համար տեղ ընտրելու։

◆ Երևանի նահանգում և առհասարակ մեր երկրի շոգ կլիմաներում անասուններից շատերը հիւանդ են քոս հիւանդութեամբ։ Կովկասի փոխարքայի քաղաքացիական մասի օգնական սենատոր Է. Ա. Վատացին Երևանեան նահանգում շրջագայելիս ուշադրութիւն է դարձրել, որ տեղական եղջիւրաւոր անասունները տառապում են ինչ-որ կաշուի հիւանդութիւնից, որը նման է քոսի, ուստի առաջարկել է Կովկասեան Գիւղատնտ. Ընկերութեան անասնաբուժական բիւրոյին միջոցներ մշակել և տեղական ագրոնոմիական անասնաբուժական ոյժերով մաքառել այդ հիւանդութեան դէմ։

◆ Թիֆլիսի «Կրուժոկի» խորհուրդը, համաձայն իր անդամների ընդհանուր ժողովի որոշման, Ռոտինովայից գնել է «Կրուժոկի» այժմվայ ամառային այգին իր բոլոր շէնքերով իբրև սեփականութիւն։

◆ Անդրկովկասեան անասնաբուժական ընկերութեան վարչութիւնը մտադիր է Թիֆլիսում բանալ անասնաբուժարան։

◆ Ինչպէս լսում ենք, Թիֆլիսի քաղ. առևտրա-տնտեսական մասի գործակալների կողմից հացի ու մսի սակագները խախտելու համար կազմված և քաղ. վարչութեանը ուղարկված արձանագրութիւններից բաւականին թւով մնում են վարչութեան մէջ և դեռ ևս ներկայացված չեն դատարաններին։ Այդ տեսակ դանդաղկոտութիւնը անպայման վնասում է գործին՝ ձգելով օրինազանցների աչքում կազմվող արձանագրութիւնների արժէքը։ Բաւական չէ կազմել նրանց, այլ և պէտք է ընթացք տալ։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան գլխաւոր հաշւապահ Ա. Մ. Բօվշիկը երկու ամսով արձակուրդ է ստանում։ Նրա պարտականութիւնները կատարելու է գլխաւոր հաշւապահի օգնական Գ. Մ. Օտեանը։

◆ Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի միջնորդութեան համաձայն՝ Վլադիկավկազ քաղաքում թոյլատրըված է բանալ ուսուցչական ինստիտուտ առաջիկայ աշնանից։ Քաղաքը ինստիտուտի շէնքի համար յատկացրել է 2,200 քառ. սաժէն և տուել է նպաստ 20,000 և իւրաքանչիւր տարի պիտի տայ 5000 ռ.։ Մնացեալ ծախքերը հոգալու է մինիստրութիւնը։

◆ 10-րդ քաղաքամասի պրիստաւ Մ. Վ. Վակուլօն առաջարկեց իր ոստիկանամասի թաղական վերահսկիչներին 3-օրեայ ժամանակամիջոցում գրել իր ոստիկանամասի բոլոր այն տները, ուր հիմնական վերանորոգութիւն է կատարվում կամ նոր շէնքեր են աւելացվում, և ճշգրտել թէ կատարվում են, արդեօք, պարտադիր որոշումները և, աղիւսէ պատերը քանդելիս, փոշու առաջն առնելու նպատակով, ջրում են այդ պատերը։ Այդ կարգադրութիւնը հրատարակված է Թիֆլիսի ոստիկանութեանը ուղղված հրամաններում ի կատարումն քաղաքի բոլոր ոստիկանամասերի։

◆ Միքայէլեան հիւանդանոցը իր բոլոր հիմնարկութիւններով, անկելանոցով, ֆելդշերական դպրոցով և այլն՝ մտադրութիւն կայ փոխադրել քաղաքային ծայրամասերից մէկը, ուր հիւանդանոցը, իր բոլոր հիմնարկութիւններով միասին, կը կառուցվի ու կը կահաւորվի գիտութեան վերջին խօսքով։ Այդ նպատակի իրագործման համար հարց է ծագել վաճառել հիւանդանոցային հողամասը, որ կազմում է մօտ 6 դեսեատին։

◆ Մոսկօվսկայա և Օլգինսկայա փողոցների անկիւնում գտնվող Թամամշեանի տունը այնքան է խարխուլ դարձել, որ արդէն մի քանի տեղից ճեղքուածքներ է տուել։ Դժբաղդութիւնների առաջն առնելու համար երկիւղալի տեղերը տախտակապատված են, որպէսզի հասարակութիւնը չանցնի այդ տեղերից։

◆ Մոսկվայում յուլիսի 22-ին տեղի է ունեցել նորերս վախճանված Պօպօվեան քահանայի թաղումը։ Թաղմանը ներկայ են եղել Բեսսարաբիայի թեմի առաջնորդ Ներսէս արքեպիսկոպոսը, հայ լուսաւորչական եկեղեցիների խորհրդի նախագահ Տէր-Մըկրտչեանը, Լազարեան ճեմարանի ուսուցչական խորհրդի անդամները և տեղական հայ գաղութի անդամները։

◆ Կովկասեան հանքային իշխանութիւնը թոյլատրել է Ե. Ս., Ն. Ն., Ս. և Ս. Կրասիլնիկեաններին նաւթահանք բանալ Բագուի նահանգի Սաբունչի գիւղի մօտիկ։

◆ Յուլիսի 19-ին Բագւում Զուբալովի Բիբի-Էյբաթի նաւթահանքի բանւորները կառավարչին ներկայացրել են մի շարք պահանջներ տնտեսական բնաւորութեամբ։ Ներկայացուցիչները, յանձնելով այդ պահանջները նաւթահանքի կառավարչին, պատասխան տալու համար նշանակել են երեք օր ժամանակ։ Պահանջների մեծ մասը վերաբերում է ստորին ծառայողների և արհեստաւորների ռոճիկները աւելացնելուն,

[illegible]

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

[illegible]

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

Ս. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

[illegible]

...պարզվում և խոստանում է փայլուն ապագայ։ Նրա երգածներից մանաւորապէս արժէ... թողեց Բաղդասարեանի «Колыбельная пѣсня» վրայ ժողովրդական երգը։ Օրիորդը երգեց Բաղդասարեանի նաև «Միրան գարունը»։ Նկատելի է, որ օրիորդը չունի հայերէն լաւ ու մաքուր արտասանութիւն։ Այնու ամենայնիւ չենք կարող չողջունել և չը խրախուսել օրիորդի երևան գալը մեր հայկական բեմի վրա և չը ցանկանալ լիակատար աջողութիւն։

Ս. Մուրադեանի solo-ները ընդհանրապէս բաւարար էին. սկզբում նրա երգի մէջ չէր զգացվում կեանք ու ոգևորութիւն (օր. Садко-ի մի արիան), որը միայն վերջում երևան եկաւ... Անբաւարար էր խմբի հետ երգած «Լռեց ամպերը» երգի solo մասը։ Բաւականին աջող էր Շումանի «Два гренадера», որը աշխոյժութիւն պատճառեց հասարակութեանը և որոտընդոստ ծափերի տակ կրկնվեց։ Մուրադեանի անբաւարար երգածները պէտք վերագրել նուագակցող տ. Դօբրօսէլսկայային, որը իր դանդաղկո-...

[illegible]

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

[illegible]

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

[illegible]

...տարբերութիւն անի նաև Գերմանիան։

◆ Բեռլինի մամուլը հաղորդում է, որ մեծ պետութիւնները նորից են հակվում այն մտքին, որ պէտք է Ռուսաստանին լիազօրել, ներգործելու Թիւրքիայի վրա Ադրիանուպօլսից հեռանալու համար։

◆ Անգլիան կրկնել է իր պահանջը Ադրիանուպօլսից Թիւրքական զօրքերը դուրս տանելու մասին և առաջարկել է Բ. Դրանը յայտնել, թէ ինչ կօմպէնսացիա է ցանկանում։

◆ Մայրաքաղաքի թերթերին հեռագրում են, որ Կ. Պօլսում երթևեկութիւնը կանգ է առել։ Ազգաբնակութեան վրդովմունքը եւրօպացիների դէմ սաստկանում է։ Եւրօպացիները խումբ-խումբ հեռանում են քաղաքից։

◆ Սերբիայի և Չերնօգօրիայի զօրքերի միջև թիւրիմացութիւն է ծագել Բօլգարիայի դէմ պատերազմելու գործում չերնօգօրցիների մատուցած օգնութեան փոխարէնը հատուցման տալու հարցի առիթով, որը վերջացել է...

[illegible]

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

23 յուլիսի

ԵՍԵՆՏՈՒԿԻ։ Այնուական Աստրախանցևը նուիրել է 10,000 րուբլի Կարմիր Խաչի համար էլեկտրօ-լոյսա-ջրաբուժական և ռէնտգէնեան կաբինէտ բանալու նպատակով յատկացնելով իւրաքանչիւր տարի հիւանդանոցը պահելու համար 1,000 րուբլի։

ԿՐԱՍՆՕՅԷ-ՍԷԼՕ։ Առաւօտեան ժամը 5 և 55 րօպէին արտիլերիական 10-րդ բրիգադայի գինուորական օդաչու պօրուչիկ Պօլիկարպօվը և մեքենապետը Սիկրսկիի № 6 աէրօպլանի թևը կոտրելու պատճառով բաւականաչափ բարձրութիւնից ընկան գինուորական դաշտում և ջախջախվեցին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Մամուլի վերաբերեալ կօմիտէտը արգելք է դրել «Рабочая Правда»-ի № 9-ի և «Живая Жизнь» լրագրի № 11-ի վրա։

ՌԻԳԱ։ Շուրջբալտեան պատմական և հնագիտական ընկերութեան մի անդամի կատարած պեղումների միջոցին գտնված է 7-րդ և 10-րդ դարերի երկու հին գերեզման։ Գտել են երկաթէ զէնք և բրօնզէ զարդարանքներ։ Գերմանական Հիրշէնհօֆ գաղութում մի գիւղացի պատահաբար գտել է մեծ քանակութեամբ ոսկէ և արծաթէ իրեր 10-րդ և 11-րդ դարերի։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Гражданинъ» թերթի խմբագիր իշխ. Մեշչէրսկին և «Р. Молва» լրագրի խմբագիր Լուշնիկօվը ենթարկվում են պատասխանատուութեան 1038-րդ յօդուածի երկրորդ մասի հիման վրա։

Թագաւոր Կայսրը ներկայ եղաւ Ենիսեան գնդի եկեղեցական զօրահանդիսին նրա 100-ամեակի առիթով և գտնելով գունդը փայլուն դրութեան ու կարգադրութեան մէջ՝ յայտնեց Կայսերական բարեհաճութիւնը հրամանատարներին, Արքայական շնորհակալութիւնը զինուորներին և դրամական պարգևներ բաշխեց զինուորներին։

ԼՕՆԴՕՆ։ Ասկվիտը ընդունեց համայնքների պալատի բոլոր ներկայացուցիչների ուղարկած պարլամենտական պատգամաւորութիւնը որը միջնորդեց լամանշի տակով տունել շինելու մասին։ Ասկվիտը ընդունեց, որ այժմ յօգուտ այդ ծրագրի նոր գործօններ կան, որոնցից ամենագլխաւորն է Անգլիայի ու Ֆրանսիայի միջև բարեկամական յարաբերութիւնների հաստատուն հիմունքներ ստեղծելը։ Վերջում Ասկվիտը ասել է, որ կառավարութիւնը արդէն լուրջ ուշադրութիւն է դարձրել այդ հարցի վրա։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Կրասնօէ Սէլօյում տեղի ունեցաւ Բարձրագոյն շրջագայութիւն զօրաբանակների։ Ժամը 4 և կէսին Նոր Պետերհօֆից ժամանեց Թագաւոր Կայսրը պալատական մինիստրի և սվիտայի ուղեկցութեամբ։ Կրասնօսելեան պալատի առջև կանգնած էր Երևանեան գնդից ուղարկված պատուաւոր պահակը, կանգնած էին բարձրաստիճան զինուորական հրամանատարները, ֆրանսիական դեսպանը, նաև զինուորական պատգամաւորութիւնը գեներալ Ժօֆֆրօյի առաջնորդութեամբ։ Ողջունելով պատուաւոր պահակին և զինուորական քայլերթով թողնելով իր առջևից երևանցիներին, Կայսրը արժանացրեց նրանց արքայական շնորհակալութեան։ Ժամը 5-ին սկսվեց Բարձրագոյն շրջագայութիւնը ուղեկցութեամբ Օգոստափառ Հրամանատարի, Մեծ Իշխանների, սվիտայի և ֆրանսիական զինուորական պատգամաւորութեան։ Երեկոյեան Կրասնօսելեան թատրոնում Բարձրագոյն ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ ներկայացում։

ՄՕՍԿՎԱ։ Տաշկէնտից այստեղ հասաւ յատուկ սառեցուցիչ գնացքը 2000 պուդ մրգեղէններով, բանջարեղէններով ու մսով՝ առևտրաբանական կօմիտէտի յատուկ մասնաժողովի ուղեկցութեամբ. նշանակված է էքսպերտիզա մթերքների ցուցահանդեսի հետ։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

1913 թ. մայիսի 18-ից մինչև 1914 թ. մայիսի 17-ը

(ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

[illegible]

ԲԱԹՈՒՄ.— Պոստատար գնացքը № 3—9 ժ. 51 ր. առ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 56 ր. ցեր., Բաթում 11 ժ. 8 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 7—4 ժամ 40 ր. ցերեկվայ, հասնում է Միխայլօվօ 8 ժ. 46 ր. եր., Բաթում 5 ժ. 40 ր. առ.։ Մարդատար գնացքը № 9—10 ժ. 30 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 2 ժ. 31 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 59 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 107 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—2 ժ. 48 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 8 ժ. 20 ր. առաւ., Բաթում 10 ժ. 18 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.— Պոստատար գնացքը № 4/3—12 ժ. 51 ր. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 10 ր. եր., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 48 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 12ր. գիշ., Ուլուխանլու 5 ժ. 40 ր. գիշ. (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 10 ժ. 15 ր. առ., Ջուլֆա 11 ժ. 42 ր. ցեր.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 24/23 (միայն II և III կարգի վագօններով)—8 ժ. 8 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 3 ժ. 23 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 6 ժ. 57 ր. առ., Էջմիածին 12ժ. 10 ր. ցեր., Ուլուխանլու 12 ժ. 38 ր. ցեր., Երևան 1 ժ. 33 ր. ցեր.։ Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № 14/13—12 ժ. 46 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 13 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 50 ր. ցեր., Կարս 4 ժ. 18 ր. ցեր.։

ԲՈՐԺՕՄ.— Մարդատար գնացքը № 17/18—8 ժ. 2 ր. առ., հասնում է Գօրի 10 ժ. 41 ր. առ., Բօրժօմ 9 ժ. 31 ր. ցեր.։ Մարդատար № 19/20—3 ժ. 18 ր. ցեր., հասնում է Գօրի 5 ժ. 59 ր. ցեր., Բօրժօմ 1 ժ. 2 ր. երեկ.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.— Արագ գնացքը № 5—9 ժ. 35 ր. եր. Պոստատար գնացքը № 3—9 ժ. 1 ր. առ.։ Մարդատար գնացքը № 7—3 ժ. 53 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 107—2 ժ. 12 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.— Պոստատար գնացքը № 4—9 ժ. 16 ր. երեկ.։ Մարդատար գնացքը № 8—5 ժ. 54 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 10—8 ժ. 40 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 106—3 ժ. 38 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.— Պոստատար գնացքը № 4Д./3—7 ժ. 32 ր. եր.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 26/25—(II և III կարգի վագօններով)—10 ժ. 50 ր. առ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 16/15—7 ժ. 28 ր. առ.։

ԲՈՐԺՕՄԻՑ.— Մարդատար գնացքը № 17/18—11 ժ. 7 ր. եր.։ Մարդատար գնացքը № 19/20—7 ժ. 38 ր. առ.։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆՑ

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Գ. ԱՂԱՄԻՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւանդութ.։

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ք ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հիւ.

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւանդութ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթի, վեներական, վերարուժութեան և միզատեռ. հիւ.։

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

Կ. Գ. ԳՈՒՐԳԵՆԻՉԷ—1—2 ժ. ներքին, երեխայոց հ. և ծաղկահատ։ Երեան, մէզի, խուխի հետազօտութիւն։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԳԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։

Կ. Գ. ԳՈՒՐԳԵՆԻՉԷ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—77

ՍՈՒԽՈՒՄ

ԲԺԻՇԿ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԻՄԷՕՆԵԱՆ

ՖՐԱՆԳՈՒԼԵԱՆՑ

Ընդունում է ներքին և կանանց հիւանդութիւն ունեցողներին։

Առ. ժ. 9—12 և երեկ. ժ. 6—8-ը։

Պօլիցէյսկինսկայա փող. (Ագմիրալտէյսկայա), տուն Գարգինինայի, տ. Խաչմանօվայի պանսիօնում։

(օ. մ.) 575. 4—3

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„Մշակի“ խմբագրատանը

վաճառվում են

հետեւեալ վիպական երկերը.

1) ՋՀՈՒԴ ԲՈՒՇԱՆ՝ վէպ Պարսկաստանի կեանքից, Շահրիարի . 1 ր. —
2) ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔԸ, մեծ վէպ Վ. Հիւգօյի, Թարգմ. Ա. Սաֆարեանի . . . . 1 ր. 50 կ.
3) ՈՒՐԱՆԻԱ, աստղագիտ. վէպ. Կ. Ֆլամարիօնի, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի . . . . 1 ր. 50 կ.
4) ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԸ, վէպ Հանրի Բորդօյի, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի — 60 կ.
5) ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ, Շահրիարի . . . . — 50 կ.
6) ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԿ, Ե. Ամիչիսի, Թարգ. Խ. Ցարուլթիւնեանի . — 50 կ.
7) ՔՍԱՆ ՎԷՊԻԿՆԵՐ, Գի դը Մօպասանի, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի 1 ր. —
8) ՍԱՒԱՌՆՈՂ ՈԳԻՆ, վէպ. Ց. Սօլօվեանի . . . . —40 կ

Նրանք, որոնք յիշեալ գրքերից մի-մի օրինակ կը պահանջեն մեզանից փողը կանխիկ ուղարկելով, կը ստանան 30% զեղչ և ճանապարհածախսը մեզ վրա։ Վերադիր վճարով պահանջողներին զեղչ կը լինի 25%։

(5) 10—4

Հայ օրիորդ ձեռարուեստի,

որ ապրում է ՀՆԴԿԱՍՏԱՆՈՒՄ, ուզում է դասեր տալ Կովկասի կամ ուրիշ տեղերի հայ դպրոցներում։ Դասեր՝ նկարչութեան, կար ու ձևի և ջրաներկի։ Դիմել Նոր-Նախիջևան, դ-ր Ց. Բեդելեանին։ Нахичеванъ н/Дону. д-ру І. Л. Бедельяну.

(օ.մ.) 591. 3—2

Թիֆլիսի I Արական Գիմնազիայի Վերատեսուչը

յայտարարում է, որ վերաքննութիւնները տեղի կունենան օգոստոսին հետեւեալ օրերը.

20-ին— Ռուսաց լեզու (գրաւոր) 4, 5, 6 և 7-րդ դաս., Թուաբանութիւն՝ պատրաստական, 1, 2 և 3-րդ դաս.։
21-ին— Ռուսաց լեզու (բանաւոր) 1, 2, 3, 4, 5, 6 և 7րդ դաս., Մաթեմատիկա՝ 3, 4, 5, 6 և 7-րդ դաս.։
22-ին— Գերմաներէն՝ 1, 2, 3 և 4-րդ դաս., ռուսաց լեզու՝ պատրաստ. դաս.։
23-ին— Գերմաներէն, 5, 6 և 7-րդ դաս., աշխարհագրութիւն, բնագիտութիւն, ֆիզիկա՝ բոլոր դասարաններում։
24-ին— Ֆրանսերէն՝ 2, 3, 4, 5, 6 և 7-րդ դաս., պատմութիւն՝ բոլոր դաս.։
26-ին— Կրօն՝ բոլոր դասարաններում, տեղական լեզուներ՝ բոլոր դասար., մասնագիտական առարկ.՝ 5, 6 և 7-րդ դաս., գծագրութիւն՝ 6-րդ դաս.։

Ընդունելութեան քննութիւնները՝ պատրաստական, 1 և 2-րդ դաս. մտնելու համար՝ տեղի կունենան բոլոր առարկաներից օգոստոսի 27-ին և 28-ին, իսկ միւս դասարանները մտնելու համար՝ վերաքննութիւնների օրերը։ 4-րդ, 7-րդ և 8-րդ դասար. ընդունելութիւններ չեն լինի։ Պատրաստական դաս. սաւրին (այբուբենական) բաժանմունքը մտնելու համար ընդունվում են 7—9 տար. երեխաներ առանց քննութեան։

Այն աշակերտները, որոնք առանց յարգելի պատճառի որոշված օրերը չեն ներկայանայ վերաքննութիւններին, այլևս իրաւունք չեն ունենայ քննութեան ենթարկվելու։

Քննութիւնների սկիզբը առաւօտեան ժամը 8½-ից։ Աղօթքները և պարապմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 2-ին, առաւ. ժամը 8½-ին։

(կ.ե.) 591. 3—1

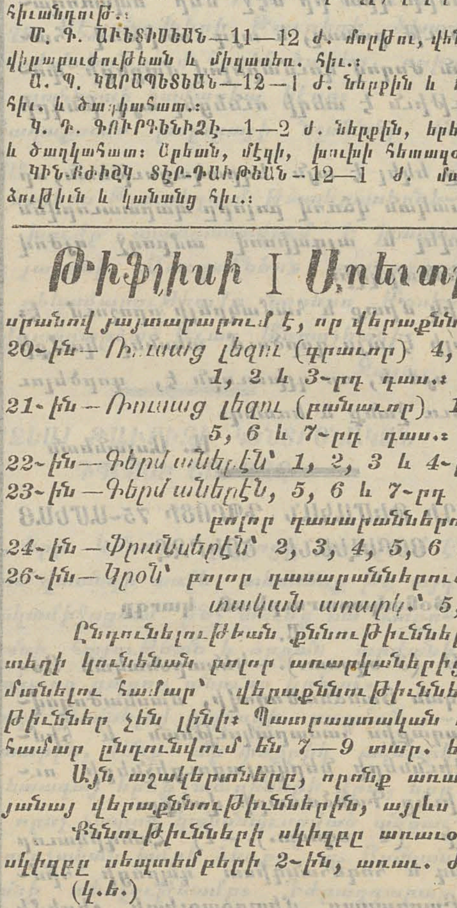

ՈՍԿԷ ԺԱՄԱՑՈՅՑ

բոլորովին հարկաւոր չէ։ Փոխ. 200 ր. արժեցող ոսկէ ժամացոյցի առաջարկում ենք անմիջական կերպով բերել տալ Բեռլինից ֆրանս. նոր ոսկուց շինված ժամաց. «ԽՐՕՆՕՄԵՏՐ» անունով, որը թէ ձևի և թէ չբեղուցմ. կողմից չէ տարբերվում ոսկէ ժամացոյցից և արժէ 4 րուբ. Այդ ժամաց., թէ տղամ. և թէ կանացի, շատ տափակ է, երկու փականներով՝ ծածկված կլէքար. միջոցով 18 քարատ. ոսկէ հատ. դրոշմ. ժամաց. մեխանիզմը ամենալաւ սեակի է, քարերով, լարւում «Ռէմօնտուար» 40 ժամը 1 անգամ և մինչև րօպէները ստուգված ընթացքով։ Ուղիղ քանելու համար երաշխաւորում ենք 10 տարով։ Փոխ. ժամաց. գինը 4 րուբ., 2 հատը՝ 7 ր. 50 կ., 4 հատը՝ 14 ր. 25 կ.։ Ով մեզանից բերել տայ այդ ժամաց., նա ընդմիշտ շնորհակալ կը մնայ։ Իւրաքանչ. ժամաց. ՁՐԻ կցում ենք. 1) Ցղամ. շղթայ երկարմ, կամ կանացի՝ պարանոցային, ֆրանս. իսկ. ոսկուց, 2) Բրելօկ-բինօկլ պայծառ հեռադիտակով և 3) Զամշեայ քսակ ժամաց. համար։ Ճանապարհածախսը, հանդերձ մաքսով, 50 կօպ. (Սիբիր 75 կ.)։ Պատուէրները ճշգրիտ ուղարկվում են վերադիր վճ. և առանց կանխավճարի։ Գրել կարելի է ամեն լեզուներով, հետևեալ հասցէով, որը կարելի է արտագրել և կամ թէ դուրս կտրել և ամուր կպցնել ծրարի երեսին (փակ նամակներին կպցնել 10 կ. մարկա, իսկ բաց նամակներին 4 կ.)։

Հասցէագրել

Berlin	I. Strumfeld
Берлинъ. 92.	Klosterstr. № 42.

ՆԱՄԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ [illegible] (2,9,16,23) (В. 38175) 5—5

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ

ԴԻՒՆԱՆԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎԵԱՆ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)

[illegible]

ՏԵԼԵՖՕՆ № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный